

Йордан Йовков

Вълкадин говори с бога

Когато искаше да си спомни как дохода и как се заредиха злочестините в къщата му, Вълкадин си мислеше и за оная вечер през август, когато, след като отвяха, сред хармана светна като злато голям куп жито, а на изток през плувналия прах се показа, червен, месецът. Голяма задяха беше и след залез слънце. Той работеше сам, със снахите си и с децата, защото синовете му бяха още на война. Докато пренесат житото в хамбара, докато разтоварят колята със снопите и приберат туй-онуй, месецът подскочи, побеля, и когато седнаха да вечерят, видело беше като ден. Тогава той каза:

– Потрайте още малко, докато свършим хармана. А като си додат мъжете ви, ще ви разделя. Ще ви дам всичко, за себе си не ща нищо. Стига ми, доде съм жив, да ви спохождам от време на време.

Насреща му седеше Милена, най-младата му снаха. Хубава жена, млада, яка, очите ѝ, както винаги, се смеят, кръглото ѝ лице огряно от месечината. Той я погледна и се позасмя.

– А на Милена – рече – ще дам отделно нещо. Какво е, няма да кажа сега, ама като му доде времето, ще ѝ го дам.

Работили бяха добре, той се поразпусна и накара Милена да му изпее „Милен Милени думаше“. Той обичаше тая песен, защото също както в нея, снаха му се казваше Милена, а син му, нейният мъж – Милен. Като я слушаше, драго му беше да гледа снаха си и жал му беше за Милен, който наедно с двамата си братя беше на война и не се знаеше дали и той, и те ще се върнат живи.

Какво стана после? Синовете му си дохода живи и здрави, но той ги не позна: имаше смут в душите им, гледаха изкриво, сприхави бяхо и зли като подгонени вълци. Доде тежко време, всичко се повърна назад, като изтървана из баир надолу каруца. Най-напред войските, които бяха заминали към Кюстенджа и Тулча, започнаха да се връщат набързо – то чеха се деня и нощта, в дъжд, в кал, в студ, гладни, изнемощели. По селата се отбиваха войници и тропаха от врата на врата за коматче хляб като просяци. Колко набързо бяха си отишли и каква мъка са влачили, можеше да се види от туй, че когато напролет се стопи снегът, пътищата, отдето бяха минали, се белееха от костите на измрелия добитък. Върнаха се пак румънците и туриха границата, където си беше по-рано, току пред къщите. Селото остана отсам, а половината му мера – отвъд.

Той удържа думата си и раздели синовете си. Но каква полза? Не било съдено да видят добро, нито те, нито той. Средният, Атанас, още като се върна, заболя и уж нищо му няма, уж само понастинал, а легна и вече не стана. Най-старият му син, Никола – юнак мъж, личен, на когото

не можеше да се нарадва, когато си дохождаше в отпуск, фелдфебел, с медали, покрили целите му гърди, – той пък тръгна по партии, стана кмет. Строг човек беше, държеше за право, за закон, но кой ти слуша, кой мисли да върви из прав път? И една вечер, както стоеше с приятели в кръчмата, стреляха през прозореца и го убиха. Отиде си и той. Остана още една вдовица и още една черна забрадка се замярка от село към гробищата.

Остана най-малкият му син, Милен. Нему се паднаха нивите отвъд, в Румъния, и той живееше там – в чуждо село и в чуждо царство. Беше на една крачка далеч, но нито той можеше да дойде, нито старецът можеше да отиде при него, когато поиска. Навик стана на Вълкадина да стане сутрин, да подкара пред себе си кравата, за да я пасе – колкото да се намира на работа, – да излезе над селото и да се изкачи на баира. Там имаше един голям бряст и докато кравата пасеше наоколо, той седеше под бряста, облегнат на дънера му, и гледаше отвъд през границата. Двамата му покойни сина оставиха възрастни синове, те работеха, за тях той не мислеше. Грижите му сега бяха за Милена. И като гледаше отвъд границата, случваше се Милен и Милена да излязат на нива. Той ги познаваше по лицата, по вървежа, ако бяха по-близо, по добитъка – ако бяха по-далеч, и ги гледаше с часове. Ако с тях пък се случеше и някое от децата им, една старческа милозлива усмивка стоеше на лицето му през всичкото време, докато ги гледаше. Между него и тях беше границата и по нея от време на време минаваха чужди войници със сини шинели и рогати шапки.

Един ден селото настръхна от лоша вест: отсреща, в селото, гдето живееше Милен, дошли жандарми, били, изтерзавали, след туй вързали мъжете и ги откарали навътре. С голяма мъка Вълкадин мина границата и намери Милена. Когато го извадиха от затвора, колкото да го види, сърцето на стария плувна в кръв: тоз ли е Милен? Тоз ли е син му? С потъмняло лице, с хлътнали очи, със запечена кръв по челото и по страните. Погледна го, потопа очи в земята и – ни дума.

– Кажи ми, Милене, кажи ми, сине, ако не си направил нищо, ако си прав, друга царщина е тук, но ще ходя, ще харча, хапката от устата си ще дам, ще те отърва.

– Не – кай, – тежко. Нищо не съм направил. Смазаха ме, взеха ми здравето. Да мога само да мина отвъд и там да умра.

Когато си мислеше всичко туй – а то беше всеки ден, – Вълкадин стоеше, както по-рано, под бряста, и гледаше през границата. Милена го нямаше вече – няма ли да се мерне нейде из къра един бял и един черен

кон и до тях – няма ли да види Милена – и децата ѝ. Но в къра нивите бяха изкласили и хора нямаше. Само едни зелени жита и в тях нацъфтял много, много мак, ален като кръв.

Вълкадин стана, прибра кравата, за да я напъди към село. Вървеше, без да подигне очи, без да погледне наляво или надясно. Когато си дойде вкъщи, той чу, че в собата старата му снаха, Къдра, говори с някого. Отбягваше да се среща с хора, но сега като че го бутна някой и влезе. Насреща си видя Милена. Жените станаха, Милена му целуна ръка и заплака. Заплака и Къдра. Дълго време сълзите на Милена течаха по лицето ѝ. Поуспокояваше се, рече да каже нещо, гърдите ѝ пак започваха да се тресат и пак дигаше престилката си да бърше сълзите си. Без да каже нещо, Вълкадин излезе. Когато Милена сне престилката от очите си, него го нямаше.

– Къде отиде тейко? – рече тя. – Че аз за него съм дошла. Толкоз имам да му думам.

Излязоха вън, потърсиха го. Вълкадин го нямаше.

– Не се сърди, Миленке, не му вържи кусур – говореше Къдра. – Свекъра е станал такъв един... мълчи. Какво не му приказваме, как не го раздумваме – не отваря устата си, не казва нищо, мълчи. И не е от вчера, а вече месеци как е тъй.

Върнаха се вкъщи, постояха още, приказваха и за добро, и за зло. На няколко пъти, когато думата се повърна за него, Къдра разправи, че свекър им, откакто са се поминали мъжете, най-много след смъртта на Милена, тъй се е изменил, че никой не може да го познае. Не слиза в село, не се среща с никого. И не приказва. Не приказва нито със свои, нито с чужди. Цяло село туй знае: Вълкадин не е приказвал, Вълкадин не искал да приказва. И тъй си е: мълчи. Мълчи и мисли. Какво мисли – един господ знае.

Като стана да си ходи, Милена каза:

– Да можех, шях да го почакам, докато се върне. А не мога, че хората, дето съм дошла с тях, бързат. Ти, како Къдро, му кажи. Кажи му, както ти казах: милея го Милена, господ вижда, ама какво да правя? Не от добро и аз съм рекла да ида под второ венчило. Намери се тоз човек, добър бил, казват, едно дете имал само. Не мога сама. Да има мъж вкъщи, да запази имота за децата. За тях го правя. Пък и мене, вдовица да не ме одумват хората. Милея го Милена, ама какво да правя? Моля му се на тейко да ми даде прошка, тъй му кажи.

Не до портата, а чак до каруцата изпрати Къдра етърва си и стоя там, докато тя се качи и замина през границата.

Вълкадин се прибра вкъщи, като се стъмни. Когато Къдра му разправи защо беше дохождала Милена, какво е казала, той я изслуша, но не рече нищо. Нахрани се, прибра се и, както винаги, леган си рано. Но не мина час-два, той се събуди и отвори очи, като да не беше спал. И мислите му – не от вчера, не от онзи ден – също като нишка от чакрък, която нито се е скъсвала, нито се е спирала, се занизаха пак в ума му:

Кои са тез, дето съдят на хората и редят световните работи, кой им дава таз сила, има ли господ? Не са ли родени и те от майка и няма ли да умрат, като всички хора? Как може да се тегли граница ей тъй е, детосе случи – да оставиш гробищата в една държава, а в друга – близките на умрелите? Да тръгнеш да идеш при брата си, сина си да тръгнеш да видиш – и да те срещне някакъв си чужд войник, дошъл кой знае отде, да насочи срещу ти пушка, нож и да каже: „Назад!“ У дома си да си, и да те пъдят. Как може да става туй, господи, как?

Кой хвърля брат против брата и син против баща? Защо доброто го няма, а злото се шири? Да те подгони мечка, ще срещнеш вълк, да избягаш от оса – змия ще те ухапе. Няма милост, няма блага дума, няма почит. Защо, господи? Защо?

Когато купуват или продават нещо, на хората очите са в кантаря. А защо, когато съдят човека, когато животът му е на косъм, гледат през пръсти? Нема ли човек да разбере, че Милен не е направил нищо, че е прав, че е чист? Защо убиват невинния и защо притискат сиромаха? Защо, господи? Защо?

Земята ражда толкоз, колкото е раждала и по-рано. Защо има гладни, защо има голи и боси? А там, отвъд границата, що е! Чуждото се взема като свое, вкъщи в къта е седнал пришълец и пъди навън стопанина, праща го като добитък в яхъра. Старците са навели глави, мъжете стискат зъби и мълчат. Защо в таквoз усилено време криеш себе си, господи? Защо?

Минават тъй часове. Развиделява се, прозорецът става червен – слънце изгрява. Вълкадин става, подкарва пред себе си кравата и излиза вън от село. Горе на баира той сяда под бряста, гледа отсам, гледа отвъд границата и мислите му се нижат безспир, безкрай.

Десетина дни по-късно Милена пак дойде: Като я посрещна Къдра, каквато мъдра и замислена беше, разбра, че няма да чуе нещо добро.

– Каза ли на тейка? Какво рече?

– Ух, Миленке. Да продумаше барем, че ако не каже добро, зло да каже. А човекът си заключил устата и мълчи. Казах му, казах му аз всичко. Ей на – даде ми туй...

Тя развърза един възел, светнаха златни пари: три по-едри махмудии и двайсетина рубета.

– Дай ги, кай, на Милена. Давам ѝ прошка. Нека прави каквото господ я е научил.

– Друго не каза ли?

– Толкоз каза. И туй са всичките ми думи, що съм чула от него от година насам.

Милена не взе парите. Остави възела на земята.

– Че аз пари не съм искала от него – рече тя. – Аз искам да ми каже добра дума, да ме напъти. Защо ми дава тоз наниз?

– Знам ли, Миленке. Мисля си и аз и ми дойде на ум, че той беше се врекъл да ти даде нещо – помниш ли, кога вършахме, кога мъжете бяха още на война? Той каза тогаз, че ще ти даде нещо. Може туй да е.

Изведнаж Милена си спомни оная вечер и си я спомни тъй ясно, като че я виждаше пак: месечина беше, свекър ѝ я накара да изпее „Милен Милени думаше“. Тя се просълзи. „Той обеща да ми даде нещо – помисли си тя, – това ще да е.“

– А аз пари не ща! – извика тя с болка. – Искам да ми каже една добра дума, да ме разтуши. Аз ще го чакам. И днес, и утре ще стой тук и ще го видя.

Тя наистина реши да го чака, но като постоя и поприказва с Къдра, хвана я мъка.

– Не мога, ще ида да го намеря. Де ходи той?

– Де ще ходи. Горе над селото нали има бряст? Все там, под този бряст стои.

Милена постъпки забрадката си и тръгна. Докато минаваше през село, никого не видя, никой не я срещна. Пое нагоре из баира. Какъв благ, какъв мъдър човек беше едно време свекър ѝ – мислеше си тя. – Колко шеги е правил, колко са се смели. Ох, то неговата и нейната мъка са като морето големи – що да се прави, станалото станало, умрелият от гроба няма да се върне. Защо бяга от нея, защо не ѝ продума?

Тя беше горе на баира и погледна: под бряста стои свекър ѝ. И какво прави? Отпуснал глава на коленете си, мисли. Или ще обърне очи нагоре – клонете на бряста ли гледа, или към небето поглежда?

Милена е близо до него, но той не я забелязва. Но ето видя я, пообърна се наляво, пообърна се надясно, като че гледаше де да се скрие, и стана.

– Тейко! Тейко! – извика Милена.

Вълкадин забърза, след него и тя. Понастигна го, той чуваше

стъпките й, но пак не се обърна.

– Тейко, чакай... Що бягаш от мене? Тейко, моля ти се, тейко...

Той все вървеше, като да беше глух. Обхваната от мъка, Милена заплака с глас. Тогава той се обърна – висок, с брада, черна по краищата, бяла в средата, с тежък, дръпнат навътре поглед, замислен. И пак не каза нищо.

– Човече, продумай ми! – рече Милена с плач. – Що бягаш от мене? Вълкадин все тъй я гледаше.

Кажи ми думица... Продумай, тейко!

Тя тръгна към него. Вълкадин дигна ръка и я спря:

– Иди си. Остави ме. Какво искаш да приказвам? Няма какво да приказвам. Аз приказвам с бога...

Той се обърна и тръгна. Милена си остана тъй, слисана, объркана. Изведнъж тя като че разбра туй, което искаше да й каже, и не тръгна вече след него. Погледа, погледа подире му, след туй се върна. По лицето й затекоха сълзи.

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: екип на abc дизайн, Иван Иванов, Essme или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“,
С. 1977. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7855>]